

ДОРЛІГ ЕРДЕНЕ,

студент (Монголія) кафедри будівництва та експлуатації автомобільних доріг, дорожньо-будівельний факультет, ХНАДУ.

Науковий керівник: Кісіль Л.М., ст. викл. кафедри мовної підготовки, факультет підготовки іноземних громадян, ХНАДУ

**МИСТЕЦТВО ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА САМОБУТНЬОЇ
МОНГОЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ**

Монголію справедливо вважають серцем Центральної Азії. Мистецтво Монголії розвивалося у взаємодії і під впливом мистецтва і культури Індії, Китаю і Тибету, оскільки ця країна знаходилася на перехресті важливих торговельних шляхів, що пов'язують вищезгадані країни Азії. Національна своєрідність монгольського мистецтва простежується в усіх його основних видах. Йому властиві певна специфіка і оригінальність. Характерні риси монгольського мистецтва – виразність форми, насиченість орнаментом, підкреслена динаміка візерунків. Багато в чому на формування культури і мистецтва Монголії вплинув кочовий спосіб життя, який, наприклад, сприяв виникненню своєрідної архітектури. Так, на відміну від монастирських будівель тибетського або китайського стилю, форми монгольської архітектури нагадують звичайну житлову юрту, а краса монгольського житла нерідко виявлялася часом настільки цікавою, що проста юрта скотаря перетворювалася на витвір мистецтва [1, с. 126].

Сьогодні на території Монголії всюди можна зустріти пам'ятники культури та історії майже будь-якої епохи. Наразі тут класичні юрти поєднуються з висотними будинками і сучасними автомобілями. Нещодавно встановлено сорокаметровий пам'ятник Чингисхану, що став однією з визначних пам'яток міста. Основні риси мистецтва монголів, як і інших степових народів, визначалися потребами кочового побуту, який визначав і тип житла, і його оздоблення, і форму одягу, а головне – формував особливі уявлення степовиків про красу, життя та розвивав їхній художній смак. Крайні традиції народної творчості багато в чому визначили характер і шляхи розвитку сучасного мистецтва Монголії. Багатовікові традиції народного мистецтва лягли, наприклад, в основу національного живопису монголів, відомого під назвою «монгол зураг».

Монголи завжди були прихильниками Тибетського буддизму – і зв'язки між Монголією і Тибетом історично дуже тісні і глибокі. Хоча б один раз у житті кожен монгол-буддист прагне відвідати священне місто Лхаса.

Тибетці, своєю чергою, спиралися на різні монгольські племена для підтримки своєї влади.

Буддійська культура значно вплинула на культуру як монголів, так і інших народів Азії. У XVI ст. у Монголії широкого поширення набула одна з гілок буддійської релігії – *ламаїзм*. Це вплинуло на всі сфери життя монголів, зокрема на монгольську культуру взагалі і мистецтво зокрема. Втім, ламаїзм не в силах був змінити сутність народного мистецтва Монголії. Художники, створюючи ритуальний посуд або інші культові прикраси, змушені були творити у межах ламаїстських канонів. Однак ці предмети релігійного культу відрізняються тим, що містять національні риси, які є глибоко самотніми і відображають художні смаки і естетичні погляди монгольського народу.

Із народного мистецтва перейшли в сучасне національний живопис і колірна символіка. Наприклад, монголи особливо люблять синій колір – символ сталості, неба; зелений колір означає вічне життя, білий колір символізує шляхетність думок і почуттів, чистоту, а червоний – радість, жовтий – любов. Часто колірна символіка диктується і буддистськими канонами. Постійна взаємодія різних елементів культури відображається у всіх видах мистецтва Монголії. В образотворчому мистецтві, наприклад, найтіснішим чином можуть переплітатися національний орнамент з буддистської символікою. Крім того, архітектура і скульптура Монголії надзвичайно самотні. Живопис, музика і література цієї країни перебувають під сильним впливом Тибетського буддизму і кочового способу життя.

Танці *цям* призначені для вигнання злих духів. Вони беруть початок від кочівництва і шаманізму. Заборонені під час комунізму, вони знову починають відроджуватися. Традиційна музика включає широкий спектр інструментів і співочих стилів. У монгольському співі *кхум* спеціально натреновані чоловічі голоси видають гармонійні обертони з глибини горла, відтворюючи кілька звуків одночасно. Народну монгольську музику і танці неможливо уявити без виступів *людини-змії*, що є давньою монгольською традицією.

Оригінальними за стилем є також вироби декоративно-прикладного мистецтва Монголії. З давніх часів майстри Монголії досягли великого мистецтва в інкрустації дорогоцінними каменями по металу, у різьбленні по кістці, філіграні, гравіруванні по металу і карбуванні. Яскраві, надзвичайно інтенсивні за барвистим сполученням орнаменти геометричного характеру покривали одяг монголів. Деякі повстяні юрти і дотепер прикрашаються як яскравими тканинами, так і візерунком з аплікацій і вишивок.

Монголи мають численні звичаї, що характеризують їхні народні традиції, які пов'язані з кочовим способом життя і навколишньою природою, що їх оточувала. Ось деякі з них. Привітання є одним із глибоко національних способів вираження щирості і дружнього ставлення до людини, видом етики. Привітання можуть бути щоденні, сезонні, професійні, церемоніальні, вітання – в короткій і повній формах. Щоденні вітання виражаються такими постійними словосполученнями, як *"Сайн байна уу?"*, що означає: *"Чи добре живете?"*, тобто *"Здрастуйте"*. *"Тавтай сайн уу?"* – *"Спокійно ви живете?"*. Привітання сезонні виражаються характерними для скотарства життя і побуту сполученнями слів: *"Тарган Сайхан зусаж байна уу?"* – *"Чи добре худоба набрала вагу за літо?"*. У професійні вітання входять такі особливі слова і вислови: для мисливців – *чи багато видобутку*; для чабанів – *чи спокійно пасеться ваша отара овець*. Скотар, який відправляється у далеку путь, обов'язково бере ще одного коня, але в той же час не запасається продуктами харчування, бо у монгольських кочівників є неписаний закон гостинності *"мій дім – ваш дім"*, а монгольське прислів'я говорить: *"Щасливий той, у кого завжди бувають гості, і радісний той господар, біля житла якого завжди стоять прив'язані коні приїжджих"*. Кожна монгольська сім'я поважає цю багатовікову традицію гостинності: нагодувати і дати подорожуючому відпочинок, спокій і навіть забезпечити його усім необхідним (конем або верблюдом, продуктами харчування) на подальший шлях – це честь для скотаря, що живе в суворих кліматичних умовах монгольської дійсності.

Частування завжди починається з гарного чаю, в який господиня додає молоко і масло, а для аромату і смаку заправляє підсмаженим ячменем або пшоном. За давньою народною символікою білий колір – прояв чистоти намірів, тому чай із молоком свідчить про повагу і дружні, щирі почуття господарів до свого гостя. Зазвичай господарі підносять гостю страву обома руками або правою рукою, але у цьому випадку лікоть цієї руки підтримується лівою. Коли пригощають молочним вином, його дають у срібній піалі, бо срібло має білий колір. Якщо гість відвідав будинок уперше, то йому підносять піалу з вином на ритуальному шовковому *хадаку* (хустці). При цьому кінець хадака повинен бути завжди звернений до гостя, тому що всі добрі побажання, символи яких виткані на хадаку, спрямовані до нього. Після частування чаєм на стіл подається м'ясо. Парадною прикрасою столу є масивний баранячий жирний курдюк. Він подається в особливо важливих випадках, і першим розрізає курдюк найбільш старший і шанований з гостей. Той, кому надано почесне право розрізати крижі, надягає на знак поваги до

господарів головний убір, бере у праву руку ніж, тричі проводить по курдюку вістрям ножа і після цього з правого боку крижів відрізає довгий і тонкий кусень, який передає іншим гостям, нібито ділячись з ними щастям і успіхом у житті.

Таким чином, культура монголів надзвичайно різноманітна. Усі види своєрідного національного монгольського мистецтва тісно пов'язані із стародавніми традиціями і звичаями, впливом кочового способу життя і буддійською культурою. Різні звичаї, культура спілкування, орнаменти і символіка, колірна гамма у різних видах мистецтва роблять монгольську культуру цікавою як для мешканців країни, так і відвідувачів із різних куточків світу.

Література:

1. Воронов Н.В. Современное монгольское искусство // Вестник истории мировой культуры. – 1959. – №3. – С.125-129.
2. Вяткина К.В. Монголы монгольской народной республики // Восточно-Азиатский этнографический сборник – М.; Л.: Изд-во Акад.Наук СССР, 1960. – С. 159-269.

МИСТЕЦТВО ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА САМОБУТНЬОЇ МОНГОЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглянуто національну своєрідність самобутньої монгольської культури. Показано, що монгольське мистецтво має свою неповторну національну своєрідність, яка простежується в усіх його основних видах. Монгольському мистецтву властиві певна специфіка й оригінальність. Зазначається, що на формування культури і мистецтва Монголії вплинув кочовий спосіб життя. Багатовікові традиції народного мистецтва лягли в основу національного живопису монголів. У статті акцентовано увагу на тому, що культура монголів зазнала значного впливу буддизму. Оригінальними за стилем є вироби декоративно-прикладного мистецтва Монголії. Проаналізовано національну колірну символіку монгольського народу. Схарактеризовані основні види мистецтва, традиції і звичаї монголів як відображення їхньої етнічної своєрідності, естетики, моральних цінностей і культури спілкування.

Ключові слова: національна своєрідність, буддизм, багатовікові традиції.

ART AS AN IMPORTANT COMPONENT OF THE ORIGINAL MONGOLIAN CULTURE

The article considers the national identity of the original Mongolian culture. It is shown that Mongolian art has its own unique national identity, which can be traced in all its main forms. Mongolian art is characterized by a certain specificity and originality. It is noted that the formation of culture and art of Mongolia was influenced by the nomadic way of life. Centuries-old traditions of folk art formed the basis of the national painting of the Mongols. The article emphasizes that the culture of the Mongols was significantly influenced by Buddhism. Mongolian arts and crafts are original in style. The national color symbols of the Mongolian people are analyzed. The main types of art, traditions and customs of the Mongols are characterized as a reflection of their ethnic identity, aesthetics, moral values and culture of communication.

Key words: *national identity, Buddhism, centuries-old traditions.*